

НАЦІОНАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ФАХІВЦІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

У курсах педагогічних дисциплін і відповідних підручниках “Педагогіка” відводиться певне місце питанням та проблемам національного виховання. З метою їх усвідомлення та вироблення вміння реалізувати теоретичні положення розроблена авторська система завдань для самостійної роботи студентів. Виконання педагогічних завдань з орієнтацією на майбутню професію зумовлює вироблення у студентів умінь застосовувати та розв’язувати практично проблеми національного виховання.

Ключові слова: національне виховання, вміння, педагогічне завдання, студенти.

Збереження і відтворення національної ідентичності в Україні можливе при умові активізації усіх сфер життєдіяльності суспільства. У прилученні підростаючих поколінь до національної ідеї, національної спадщини, національних інтересів велику роль має освіта і, зокрема, фахова підготовка.

У ВНЗ України введено чимало навчальних дисциплін народознавчого циклу. Проте цим не варто обмежуватися. Адже кожен навчальний предмет містить можливості для національного виховання. Та не всі викладачі усвідомлюють і використовують усі нагоди. Навчальна робота і спілкування зі студентами переконують, що більшість з них зацікавлені, а деякі не байдужі до національних проблем. Тому вони охоче вивчають відповідні теми, наприклад, в курсах педагогічних дисциплін.

Була поставлена **мета**: з’ясувати можливості педагогічних дисциплін у національному вихованні студентів.

Завдання дослідження:

- визначити ті розділи підручників “Педагогіка”, які містять зміст національних питань та проблем;
- розробити педагогічні способи апробування цих понять зі студентами як майбутніми фахівцями.

Порівняльний аналіз підручників різних авторів дає підстави відмітити наступне. Всі сучасні підручники видань останніх років містять чимало матеріалу з питань національного виховання. Проте різні автори повніше чи менш повно висвітлюють це питання.

Зокрема, в курсі “Загальна педагогіка” та у відповідному підручнику М.М. Фіцули “Педагогіка” [2: 10–11] розглядаються історичні витоки сучасної педагогіки: народна педагогіка, педагогіка народознавства, родинна педагогіка та педагогічна деонтологія, педагогіка народного календаря, козацька педагогіка.

Фактично вказані педагогічні системи склалися на національному ґрунті і лише в ХІХ та ХХ століттях здобули розглянуту класифікацію та специфічне понятійне наповнення.

Народна педагогіка як першоджерело служила виникненню й розвитку педагогічних систем. У викладі цього питання демонструємо це на моделі 1 як динамічне сходження до сучасної наукової педагогіки.

Про витоки народної педагогіки як першоджерела наукової педагогіки легко довести студентам, порівнюючи витворені народом приказки, прислів’я з певними поняттями, категоріями педагогіки. Розглянемо це на прикладі педагогічних принципів:

Чого Івась не навчиться, того Іван не знатиме (принцип природовідповідності).

Що голова, то розум (принцип врахування вікових та індивідуальних особливостей).

Краще раз побачити, ніж сто разів почути (принцип наочності).

Хто думає, той і розум має (принцип свідомого засвоєння знань).

Хто що вміє, то і діє (принцип зв’язку із життям) (За М.М. Фіцулою [2: 120]).

Стадії розвитку педагогіки

У розділі “Мета виховання” даного підручника пропонується для вивчення в програмі виховання системи компонентів духовного світу особистості українця кілька самостійних завдань [2: 73]. Вона передбачає: національну психологію, національний характер і темперамент, національний спосіб мислення, народну мораль, етику, народну правосвідомість, національну філософію, національний світогляд, національну ідеологію, національну свідомість та самосвідомість.

Щоб вдумливо і свідомо опанувати суть кожного компонента визначаю студентам завдання для самостійної роботи: створити структурно-логічну модель основних компонентів духовного світу особистості. Прикладом його виконання служить модель 2.

Створення моделі спонукає студентів знайти певне місце кожному компоненту, з’ясувати його основну сутність, тобто неодноразово повертатися до тексту підручника. Врешті всі готові моделі демонструємо, порівнюємо, обговорюємо. Студенти висловлюють власні міркування, позицію і, поступово зростаючи, проникаються національними інтересами.

Цей матеріал служить студентам у самостійній роботі зі складання власної **програми національного виховання** або програми для учнів з урахуванням їх віку, індивідуального розвитку та ставлення до національних цінностей. Для прикладу наводимо студентську самостійну роботу, в якій поєднано витоки національного виховання та його реалізацію в умовах сьогодення.

Розглядаючи такий напрямок виховання як моральне, М.М. Фіцула [2: 256] в ряду моральних цінностей виділяє **національні цінності**: патріотизм, почуття національної гідності, історична пам’ять, почуття націоналізму, яке зрозуміле і близьке лише поневоленим народам чи тим, хто прагне національної ідентичності.

З підручника “Педагогіка” Н.П. Волкової [1: 112] студенти дізнаються, що характерною особливістю становлення особистості є врахування її менталітету (ментальності) – світосприймання, національного характеру, вдачі, які виробляються під впливом багатомісячних геополітичних, природнокліматичних чинників. Вказаний автор у числі принципів громадянського виховання виділяє патріотизм – “сприяння становленню й утвердженню Української держави як правової, демократичної країни” [1: 105]. Одним із принципів є національна самосвідомість – “усвідомлення себе часткою національної (етнічної) спільноти, носієм національних (етнічних) цінностей”. Студенти практично реалізують ці положення в таких, наприклад, моделях (див. модель 3).

Національне виховання

**НАЦІОНАЛЬНА
ПСИХОЛОГІЯ**

психологія працюючого господаря,
вмілого хлібороба, поборника прав
людини й державної незалежності,
духовної спадщини народу

**НАЦІОНАЛЬНИЙ
СПОСІБ МИСЛЕННЯ**

самобутність, завдяки чому із
століття в століття відтворюються і
розвиваються самобутня українська
культура і духовність

**НАЦІОНАЛЬНА
СВІДОМІСТЬ ТА
САМОСВІДОМІСТЬ**

відчуття гордості за належність до
української нації

**НАРОДНА МОРАЛЬ,
ЕТИКА**

людяність, доброта,
милосердя, співпереживання
як найвищі духовні надбання

**СИСТЕМА КОМПОНЕНТІВ, ЩО МАЄ
БУТИ УРАХОВАНА ПРИ СКЛАДАННІ
ПРОГРАМИ НАЦІОНАЛЬНОГО
ВИХОВАННЯ**

**НАЦІОНАЛЬНА
ІДЕОЛОГІЯ**

ідейне багатство нації, система
філософських, політичних,
правових, економічних, моральних,
естетичних та релігійних ідей,
поглядів і переконань

**НАЦІОНАЛЬНИЙ
ХАРАКТЕР І
ТЕМПЕРАМЕНТ**

одвічне правдошукання, гостинність і
щедрість, лагідність, талановитість,
ніжність і глибокий ліризм,
волелюбність і душевне багатство

**НАЦІОНАЛЬНИЙ
СВІТОГЛЯД**

система поглядів, переконань,
ідеалів, яка є основою
національної духовності

**НАЦІОНАЛЬНА
ФІЛОСОФІЯ**

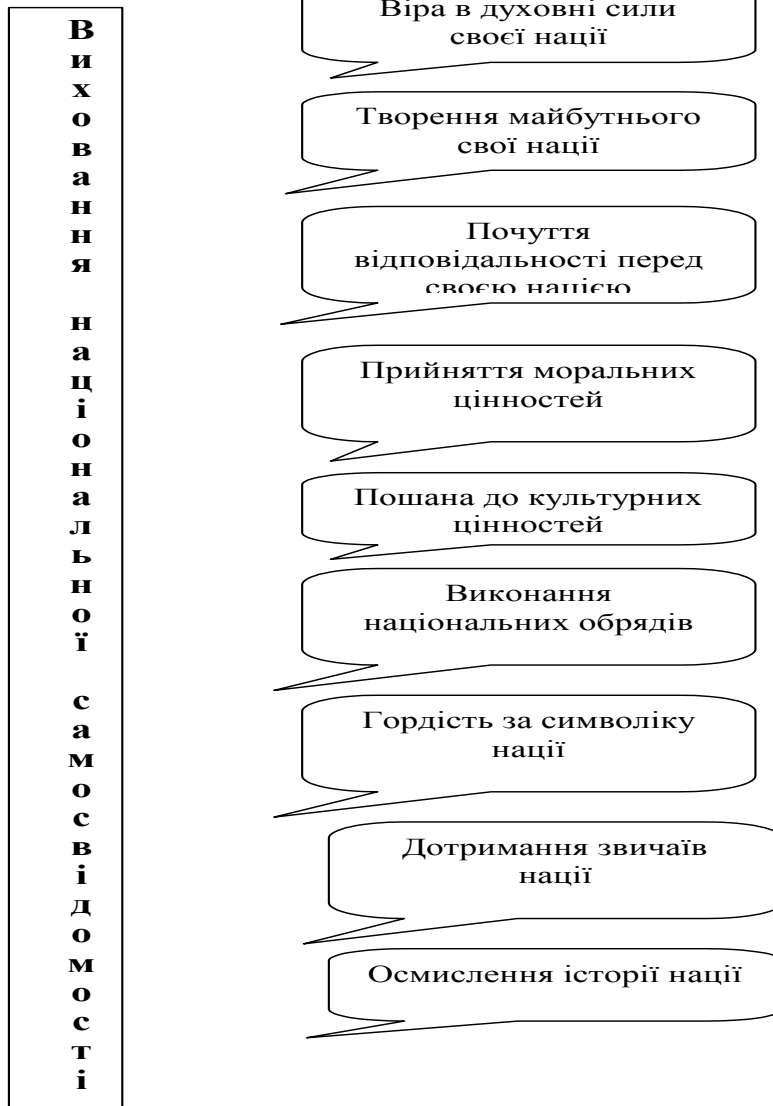
самобутня система ідей, поглядів на
природу, суспільство, всесвіт, на
духовний світ людини, проблему долі
людини тощо

**НАРОДНА
ПРАВОСВІДОМІСТЬ**

життя за законами добра і краси,
правди і справедливості, гідності
й милосердя

НАРОДНА ЕСТЕТИКА

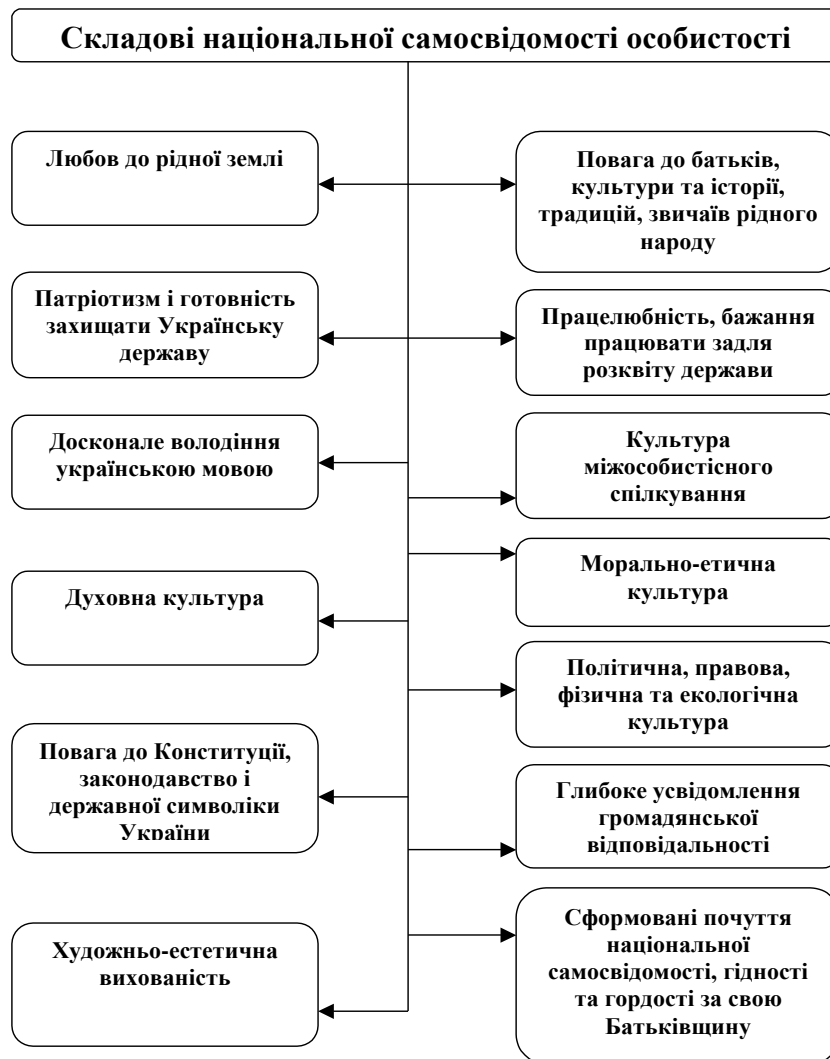
краса поведінки, привабливий стиль
життя, доброзичливе ставлення до
людей, уміння вишивати одяг,
готувати смачну їжу

В.В. Ягупов у підручнику “Педагогіка” [4: 497–506] в темі “Змістовний компонент виховного процесу” виділяє окремий параграф “Національне виховання”. Ґрунтовно розглядаються його витоки, мета, завдання, напрямки. Дано систему завдань для самостійної роботи студентів.

У підручнику П.М. Щербаня “Прикладна педагогіка” [3: 83–90] також виділено розділ “Національне виховання”. В ньому розглядається головна мета і сутність національного виховання, кодекс цінностей сучасного українського виховання. Зміст підручника подано коротко, концентровано в структурно-логічних моделях, що поліпшує його опанування студентами. Для прикладу наведемо модель 4.

Національна самосвідомість особистості

(За підручником П.М. Щербаня).

Отже, навіть короткий неповний огляд підручників засвідчує, що є матеріал для роботи зі студентами, їх національного виховання та підготовки до відповідної роботи з майбутніми учнями.

На основі розглянутих матеріалів підручників ми визначили зміст і конкретні завдання національного виховання студентів у процесі вивчення педагогічних дисциплін. Суть їх полягала у:

- 1) структуруванні текстових матеріалів з підручника в структурно-логічні моделі;
- 2) співставленні студентами теоретичних питань з національного виховання з відповідним власним досвідом чи досвідом найближчого оточення й спілкування;
- 3) розробці на основі теоретичних матеріалів і коротких характеристик відомих студентам дітей, школярів прогностичних програм національного виховання;
- 4) адаптації ідей та змісту національного виховання стосовно обраної майбутньої професії – соціальний педагог, психолог, вчитель іноземної мови.

У процесі вивчення теми “Мета виховання” спонукала студентів обрати пріоритетний з точки зору кожного напрямок виховання. Лише кілька з них згадали про патріотизм, духовність. Досить яскраво висловились студентка Маргарита Маковецька:

На сьогодні у державі молодь та діти взагалі не знайомі з поняттями “патріотизм”, “національна ідея”, “національна свідомість”. Без них молодь не стане майбутнім держави.

Особистий добробут не можливий без добробуту у державі взагалі. Нашим дітям треба мати національну свідомість. Тоді вони знатимуть, що вони українці, що у них є історія, що вони заслуговують на достойне життя і вони його матимуть. Виховувати треба не бізнесменів, а патріотів, бо це частини вседержавного! Отже, “Любіть Україну, як сонце любіть...” (В. Симоненко)

Вважаю, що найважливішим напрямком виховання у всебічному розвитку особистості є виховання людини! Патріота! Громадянина! Дитина має змалку навчитись розрізняти “добре” та “зле”. Має вчитись любити себе, батьків, природу, тварин, Батьківщину, цінувати землю.

Це обстеження показало, що студентам важливо мати цілісне уявлення про систему національних цінностей. Тому після ознайомлення з викладеними в підручнику компонентами духовного світу учня запропонувала знайти приклади, які засвідчують наявність цих рис у самих студентів чи їх близьких, знайомих тощо.

Для усвідомлення компонентів духовного світу особистості українця пропонувала студентам у самостійній роботі спробувати проаналізувати власний досвід практичної життєвої реалізації (чи нереалізації) таких компонентів у власному світобаченні чи у інших людей.

1. *Національна психологія.* – Моя бабуся медсестра, але вона виросла в селі, провела там своє дитинство та юність, любить землю і не може жити без неї, без того, щоб не працювати на ній. Життя у селі привчило її до роботи із ранку до ночі і тому вона завжди була гарною господинею.

2. *Національний характер і темперамент.* – Він проявляється у нашому повсякденному житті, ми спостерігаємо їх на кожному кроці. Українець завжди прагне до незалежності, але в той же час майже не робить ніяких спроб для її досягнення. Він завжди спокійний та гостинний, що дуже дивує інші народи.

3. *Національний спосіб мислення.* – Дуже оригінальний і самим яскравим прикладом національного мислення я вважаю фразу: “Моя хата скраю – нічого не знаю”.

4. *Народна мораль та етика.* – Я ніколи не звертав увагу на такі речі, тим більше на народні.

5. *Народна естетика.* – У нас в Україні прекрасна кухня та гарні дівчата.

6. *Народна правосвідомість.* – Кожна людина егоїстична і робить все лише для того, щоб покращити собі життя – тому кожен знає свої права, але не кожен знає свої обов’язки.

7. *Національна філософія.* – Моя бабуся живе за своїми “філософськими принципами”. Але світ не стоїть на місці. І її принципи вже давно застаріли. А також існує така річ як “generation gap”.

8. *Національний світогляд.* – Такої речі як “національний світогляд”, на мій погляд, не існує – кожна людина має свій світогляд, кожна особистість бачить світ по-своєму. Для когось він гарний, для когось гидкий. І в жодній нації не зможете знайти людей з однаковим світоглядом.

9. *Національна ідеологія.* – Згідно того, що це ідейне братство нації, система філософських, правових, моральних, естетичних, економічних та ін. поглядів, можу сказати про себе, що я не живу за національною ідеологією.

10. *Національна свідомість та самосвідомість.* – Українці – це нація, яка повинна боротися за право бути нацією.

Розгляньмо приклади життєвого бачення студентами окремих компонентів системи духовного світу особистості українця:

1. *Національна психологія.* – Це психологія працюючого господаря, вмілого хлібороба, поборника прав людини й державної незалежності. В приклад можу поставити свого дідуся, який все своє життя присвятив праці на землі. В його домі завжди панував порядок і шана до праці та рідної землі. У праці він виховував і своїх дітей і онуків.

2. *Національний характер і темперамент.* – Це гостинність і щедрість, лагідність, талановитість, ніжність і глибокий ліризм, волелюбність і душевне багатство. Яюсь я мала

нагоду переконатися на власному досвіді, який прекрасний наш національний характер. Одного разу випадково я потрапила до оселі бабусі, яку я не знала зовсім. Але, недивлячись на це, вона дуже гостинно прийняла мене в своєму домі, була зі мною дуже щедрою і привітною. Її гостинність дуже вразила мене своєю ніжністю. Цей випадок запам'ятався мені надовго.

Національна свідомість та самосвідомість. Відчуття гордості за належність до української нації потрібно розвивати змалку в дитини. Кожна людина повинна знати слова українського гімну “Ще не вмерла Україна” і пишатися тим, що ти є громадянином України. Які чудові є наші звичаї, традиції, культура, історія, менталітет людей. Цим дійсно можна пишатися, бо ні одна країна не є такою багатогою і різнобічною в усіх сферах суспільного життя.

Підсумовуючи методичну реалізацію окреслених нами на початку статті напрямків проілюстровану фактичними матеріалами опрацьованими студентами, доцільно відзначити наступне.

У сучасних підручниках “Педагогіка” різні автори звертаються до питань національного виховання. Це дозволяє опрацьовувати відповідний зміст зі студентами.

Задля цього розроблена авторська система домашніх завдань для студентів. Вона передбачає різні методи роботи студентів з педагогічними поняттями щодо національного виховання. Зокрема, активно працювати з вказаним змістом дозволяє метод створення студентами структурно-логічних моделей, окремі з яких продемонстровано у статті.

Важливим методом практичного застосування теоретичних знань є пошуки студентами життєвого досвіду, який ілюструє чи підтверджує теоретичні положення.

У цілому обрані й описані нами методи дають позитивні наслідки. Проте потрібна індивідуальна робота з окремими студентами. Надалі важливо також урізноманітнювати напрямки, методи й прийоми цієї роботи з метою активізації опанування студентами питань національного виховання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Волкова Н.П. Педагогіка. – К.: “Академія”, 2001. – 576 с.
2. Фіцула М.М. Педагогіка. – К.: “Академія”, 2001. – 527 с.
3. Щербань П.М. Прикладна педагогіка. – К.: Вища школа, 2004. – 215 с.
4. Ягупов В.В. Педагогіка: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2002. – 560с.

УДК 378

Бондаренко Г.П.

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВО-КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ СТУДЕНТІВ-ЕКОНОМІСТІВ ВНЗ НА ТЕРМІНОЛОГІЧНІЙ ОСНОВІ

На сучасному етапі одним із пріоритетних напрямків вивчення української мови на нефілологічних факультетах (зокрема економічних) ВНЗ можна вважати орієнтацію на формування професійної комунікативної компетенції студентів-нефілологів, тобто формування здатності розв'язувати за допомогою мовних засобів комунікативні завдання в конкретних формах та ситуаціях професійного спілкування – “формування здатності продукувати та сприймати цілісні мовленнєві твори – тексти фахової орієнтації” [3: 52].

Переорієнтація лінгвоцентричної концепції мовної освіти на антропоцентричну зумовлена усвідомленням того, що “майбутнім фахівцям мова потрібна не як сукупність правил, а як картина світобачення, засіб культурного співжиття в суспільстві, самоформування й самовираження особистості кожного” [5: 64]. У зв'язку з цим і виникає необхідність у формуванні комунікативних здібностей студентів-нефілологів як основи їхньої професійної мовленнєвої компетенції.